

Communicative Constituents of Confidential Collaboration of Citizens with the Police

Ruslan V. Domnicak

Graduate student of Department of operatively-search activity, colonel of Police
Odessa State University of Internal Affairs, Ukraine
e-mail: d_vladoff@ukr.net

Abstract: The article is devoted the questions of communicative constituents of confidential collaboration of citizens with the organs of Police. The theoretical questions of psychology of confidence relations are examined. The analysis of reasons of confidential collaboration is conducted. Author on the basis of analysis of existent points of view, world and domestic practice of confidential collaboration of citizens with operative subdivisions of law enforcement authorities expresses own vision of problem and offers to it high-quality new approaches.

Keywords: voluntarily of confidential collaboration; confidential collaboration; communication; communicative constituents of confidential collaboration; operative-search activity; Police.

Теорія і практика правоохоронної діяльності свідчать, що на сьогодні важко уявити собі ефективну боротьбу зі злочинністю без використання специфічних методів, засобів, без залучення громадян до конфіденційного співробітництва. В Україні, відповідно до Кримінального процесуального кодексу, цей інститут отримав й процесуальну регламентацію. Саме завдяки конфіденційному співробітництву стає можливим отримання корисної інформації про «супротивника», досягнення цілей виявлення, запобігання та припинення злочинів. Питання конфіденційного співробітництва громадян з правоохоронними органами досліджувалися в роботах багатьох фахівців. Значний внесок у дослідження інституту конфіденційного співробітництва зробили С.В. Албул, М.Л. Грібов, І.П. Козаченко, Д.Й. Никифорчук, М.А. Погорецький, М.Б. Саакян, І.В. Сервецький, В.Є. Тарасенко, Ю.Е. Черкасов, В.В. Шендрик та інші. Однак, слід зазначити, що умови сьогодення, стрімкі зміни у якісних показниках сучасної злочинності, перетворення, що стосуються соціальної психології дозволяють стверджувати про необхідність подальших ґрунтовних розробок питань конфіденційного співробітництва, зокрема стосовно визначення його комунікативних складових.

Положення теорії оперативно-розшукової діяльності і суміжних галузей правничих наук переконливо свідчать, що конфіденційне співробітництво громадян з оперативними підрозділами Національної поліції як складова оперативно-розшукової діяльності є необхідною, правовою та суспільно корисною функцією захисту громадян, суспільства і держави від кримінальних посягань, що має свої морально-етичні засади та принципи. З позиції теорії оперативно-розшукової діяльності її сутність визначається як специфічний правовий інститут, що ґрунтується на чинному законодавстві та має своє нормативно-правове регулювання, а з погляду на оперативно-розшукову діяльність як на діяльність відповідних оперативних підрозділів – її головна складова, що полягає в реалізації основних функцій зазначених підрозділів особливими шляхами та способами, а саме за допомогою встановлення конфіденційного співробітництва з громадянами та їх використання в протидії злочинності. Конфіденційне співробітництво застосовується з метою виявлення, запобігання та припинення злочинів, переслідує виключно мету боротьби зі злочинністю. Воно спрямовано на одержання відомостей про протиправні дії осіб, які готують, учиняють або вчинили злочини, а також на виявлення причин і умов, що їм сприяють.

Правова основа конфіденційного співробітництва як і правова основа оперативно-розшукової діяльності в цілому, побудована на законодавчому рівні та на рівні підзаконних нормативних актів. На законодавчому рівні норми, що регламентують конфіденційне співробітництво, містяться, насамперед, у Конституції України, Законах України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», Кримінальному та Кримінальному процесуальному кодексах України. Так, важливе значення для інституту конфіденційного співробітництва мають положення статей 32 і 34 Конституції України. Згідно з духом та змістом цих норм кожен громадянин, який залучається до конфіденційного співробітництва, на добровільних засадах реалізує свої конституційні права на збір, накопичення, використання й розповсюдження інформації усно, письмово або в інший спосіб. Одночасно ст. 43 Конституції

України закріплює право заробляти собі на життя працею, яку особа вільно обирає або на яку вільно погоджується.

Так, стаття 8 Закону «Про оперативно-розшукову діяльність» надає права оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності: мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників (п. 12); встановлювати з особами конфіденційне співробітництво на засадах добровільності (п. 13); здійснювати проникнення в злочинну групу негласного працівника оперативного підрозділу або особи, яка співпрацює з останнім, зі збереженням у таємниці достовірних даних щодо їх особистості (п. 8); створювати з метою конспірації підприємства, організації, використовувати документи, що зашифровують особу чи відомчу належність працівників, приміщень і транспортних засобів оперативних підрозділів (п. 16) [2, с. 117]. У свою чергу, Законом України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» передбачено, що при здійсненні боротьби з організованою злочинністю правоохоронні органи *мають право, якщо інших заходів для розкриття організованої злочинності та притягнення винних до відповідальності недостатньо, використовувати штатних і позаштатних негласних працівників, які вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання* [2, сс. 118]. Особи, які залучаються до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, зобов'язані зберігати таємницю, що стала їм відома. Розголошення цієї таємниці тягне за собою відповідальність за чинним законодавством, крім випадків розголошення інформації про незаконні дії, що порушують права людини.

Як справедливо вказують науковці, останніми роками розвиток теорії оперативно-розшукової діяльності характеризується широким проникненням в неї суміжних галузей знань, серед яких важливе місце займає психологічна наука, що й не дивно, оскільки психологічні рекомендації необхідні для вирішення різних задач, що виникають у практиці оперативної роботи [1, с. 28]. Без таких рекомендацій важко обійтись при вивченні комунікативних складових встановлення конфіденційного співробітництва, оцінки придатності особи до конфіденційної діяльності, визначення оптимального напрямку використання при встановленні психологічного контакту з різними категоріями осіб та здійснення ефективного психологічного впливу на них при проведенні оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій. Комунікація є істотним чинником складного процесу соціальної детермінації поведінки людини. Воно є однією з найважливіших умов формування свідомості і самосвідомості особистості, стимулятором її розвитку включаючись у мотиваційно-спонукальний процес [3, с. 217]. Міжособистісна комунікація – це одна з важливих форм взаємодії людей на основі їх взаємного відображення у свідомості один одного [4, с. 32]. У ході спілкування з об'єктами оперативно-розшукової діяльності вирішуються завдання, які пов'язані з виявленням, попередженням злочинів, розшуком злочинців, які переховуються, і встановленням і розшуком осіб, які зникли безвісті тощо. Також до їх складу входять й підбір, вивчення і залучення кандидатів до конфіденційного співробітництва. Одним з основних принципів, на яких будується інститут конфіденційного співробітництва є принцип добровільності. Принцип добровільності визначено в п. 13 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», де чітко зазначено, що встановлювати конфіденційне співробітництво з особами можна на засадах добровільності [2, с. 23]. Добровільність – це те, що здійснюється, діє, відбувається з власного бажання, доброї волі, без примусу та насилля [2, с. 24]. У цьому сенсі дуже важливими є міжособистісні стосунки, що складаються між громадянином і працівником оперативного підрозділу, а головне – комунікативні складові, завдяки яким кандидат до співробітництва встановлює контакти, даючи згоду на співробітництво чи відмовляючись від нього. Проте, прийняття кандидатом того чи іншого рішення не завжди зумовлене тільки одним певним мотивом, оскільки вчинок, зокрема згода на конфіденційне співробітництво, може залежати від потреб чи переконань, що в конкретній ситуації залучення не відповідають або навіть суперечать одне одному. Так, переконання в неетичності конфіденційного співробітництва, що сформувалось в кандидата під впливом певного соціального оточення, може вступати в протиріччя із суб'єктивно усвідомлюваною потребою в самозбереженні, коли йому притаманний страх перед правоохоронними органами взагалі, навіть при законслухняному поведінні він не може відмовитися від пропозиції про конфіденційне співробітництво. І навпаки, суперечності в мотиваційній сфері можуть виникати між усвідомленням необхідності особистої участі в боротьбі зі злочинністю та побоюванням помсти з боку злочинців. Залежно від своїх особистісних характеристик кандидат віддає перевагу тому чи іншому спонукальному моменту, що виявляється в згоді чи відмові конфіденційно співпрацювати з оперативним підрозділом. Водночас згода чи відмова можуть зумовлюватися найрізноманітнішими мотивами – і домінуючими, і другорядними, з огляду на їх діапазон. Визначення домінуючих мотивів

у разі прийняття кандидатом позитивного рішення є важливою обставиною, оскільки, по-перше, дозволяє встановити ступінь його надійності, по-друге, налагодити з ним довірливі міжособистісні стосунки, по-третє, ефективно впливати на його мотиваційну сферу або зовсім відмовитися від його залучення.

Комунікативні компоненти залежать від певних умов. Серед них науковці виділяють: інтеріоризацію; життєвий досвід; життєві потреби; проблемні ситуації; особисті інтереси; власні можливості тощо [1, с. 30]. На наш погляд, за умов стрімких змін у світогляді у громадян, доводиться констатувати, що на сьогодні основним мотивом за яким особи погоджуються на встановлення та підтримання конфіденційних стосунків з оперативними підрозділами правоохоронних органів, є особиста користь у широкому тлумаченні цього поняття. В контексті аналізу комунікативних складових конфіденційного співробітництва слід відмітити, що метою такого виступають, наприклад: отримання матеріальних благ; доступ до певних видів діяльності, в результаті якої можливо отримати матеріальні блага; заняття певної посади замість іншої особи; усунення конкурентів у бізнесі; уникнення небажаних наслідків; допомога з боку працівників оперативних підрозділів у вирішенні соціально-побутових проблем; помста особам з числа кримінального оточення тощо [1, с. 29]. Врахування цих аспектів, за нашим переконанням, сприятиме вдосконаленню та оптимізації інституту конфіденційного співробітництва громадян з органами Національної поліції з метою протидії злочинності.

Як висновки, слід зазначити, що подальші наукові розробки питань конфіденційного співробітництва громадян з органами Національної поліції, при належному підході безсумнівно приведуть до реальних позитивних результатів у забезпеченні ефективної протидії злочинності, виконання завдань, що постають перед органами Національної поліції в сучасних умовах.

References:

1. Albul, S.V. (2012) *Dominuyuchi motyvy konfidentsiynoho spivrobitnytstva v umovakh suchasnykh zmin u sotsial'niy stratyfikatsiyi* [Dominant reasons of confidential collaboration are in the conditions of modern changes in social stratification]. *Pivdenoukrainskyi pravnychy chasopys* [South ukrainian law journal], 2012, № 1, pp. 28-30. (In Ukrainian).
2. Albul, S.V. (2012) *Osnovy operativno-rozshukovoyi diyal'nosti* [Bases of operativno-rozshukovoy activity]. Odessa: Odessa State University of Internal Affairs. 270 p. (In Ukrainian).
3. Bandurka, O.M. and Shendryk, V.V. (2013) *Operativno-rozshukova komparatyvistyka* [Operatively-search comparison]. Kharkiv: Gold Mile. 352 p. (In Ukrainian).
4. Nykyforchuk, D.I. and Savchenko, A.V. (2004) *Mizhnarodnyi dosvid vykorystannia ahentury pravookhoronnykh orhanamy derzhav Yevropy ta SShA* [International experience of the use of secret service law enforcement authorities of the states of Europe and USA]. Kyiv: National Academy of Internal Affairs. 60 p. (In Ukrainian).

Коммуникативная составляющая добровольного конфиденциального сотрудничества граждан с органами полиции

Домницак Руслан Владимирович, e-mail: d_vladoff@ukr.net,
Главное управление национальной полиции в Львовской области, Украина

Аннотация: Статья посвящена вопросам коммуникативной составляющей конфиденциального сотрудничества граждан с органами полиции. Рассматриваются теоретические вопросы психологии доверительных отношений. Проводится анализ причин конфиденциального сотрудничества. Автор на основе анализа существующих точек зрения, мировой и отечественной практике конфиденциального сотрудничества граждан с оперативными подразделениями правоохранительных органов выражает собственное видение проблемы и предлагает ему высококачественные новые подходы.

Ключевые слова: добровольное конфиденциальное сотрудничество; конфиденциальное сотрудничество; связь; коммуникативные составляющие конфиденциального сотрудничества; оперативно-розыскная деятельность; полиция.